کولتور و وەاتی تونس ... زاهیر عەبدەش

رۆژی 6 جونی ئەمساڵ بە سەردانێکی هونەری سەفەری وەاتی تونسم کرد، وەاتێک پڕ لە ئەتەکیەت، دەتوانرێت جیاوازتر لەهەموو وەاتە عەرەبیەکان ببینرێت. من بەخۆم کە بیر لە پرسەی دیمەکراتی و رۆژهەڵات ناوین دەکەمەوە، دەڵێم ئەو دوانە(دیموکراتیەت و رۆژهەڵات) زۆر زەحمەتە پێکەوە هەبێکن، وەک دوو هێڵی تەریب وان هەرگیز بەیەک ناگەن، هەرچەندە تونس دەکەوێتە کیشوەری ئەفریکاوە، بەڵام وەک وەاتێکی عەرەبی ئۆزمار دەکرێت.
دیمەکراتیەت و مینتالیەتی و وەاتانی عەرەبی بە کوردستانیشەوە دووشتی زۆر دژ بەیەکن. بەڵام کە مرۆڤ سەردانی وەاتی تونس دەکات و بە ووردی رێ دەچێتە سیستەمی کارکردن، سیستەمی پەروەردە وخوێندن، سیستەمی فەرهەنگی و کلتوری و، سیستەمی کۆمەڵایەتی. ئەو سەرنجی سەرەوە دەکەوێتە ژێر پرسیار و گومانەوە. هەرچەندە من گەشتەکەم بە مەبەستێکی هونەری بوو، بەڵام بە فزولیەتی خۆم حەزم دەکرد زیاتر لەسەر ئەو وەاتەو یاساکانیشی بزانم. لە یاسای وەاتدا تەواو مافەکانی ژن فەراهەم کراوە.
لە یاسای ئەوە وەاتدا هەموو قسەیەکی ناشرین و تەنانەت جوێندان بۆژن، وەک توندو تیژی بەرامبەر بۆژن حیساب دەکرێت، ئەوەش سزادانی لەسەرە. ژن و پیاو دەتوانن بەبێ پرسەی هاوسەرگیری پێکەوە بژین و منداڵ دروست بکەن بێ ئەوەی یاسا ریی لێبگرێت.
ژنان هەر بەرگێک بپۆشن ئازادن، هیچ کەسێک بەی نیە بڵادەر لە دابوو نەریت تەماتباری بکات. ئەمساڵ سەدو هەشتا مزگەوت داخران، بەهیچ شێوەیەک نوێژ لەو مزگەوتانە ناکرێت، ئیمامی مزگەوتەکەش بەکار کراو لەپێچینەوەی لەگەڵ کرا، هەکارەکەشی ئەوەبوو کە ئیمام و خەتیبی ئەو مزگەوتانە نەچوونەتە ژێر باری یاساکانی دەوڵەت و خەڵکیان تەکفیر کردووە و سوکایەتیان بە ژن کردووە.

بەیاسا قەدەغەیە لە شوێنە گشتیاکاندا و تەنانەت لەشوێنی کارکردنیشدا نوێژ بکرێت. لەو وەاتە مزگەوت، کڵێسا و سینەگوگ(واتە مەعبەدی جولەکەکان) لە شەقامەکدان و هەر دیانەتێو ئازادانە مەراسیمی سرووتە دینیاکانی خۆی دەکات.
یەکێک لەشتە سەرنجراکێشەکان بە من ئەوەبوو کە گرنگیەکی زۆر دەدرێت بە پەروەردەکردنی منداڵ. وەزارەتی فەرهەنگ و کلتوری ئەو

وەاتە لە هەموو ناوچەکاندا و بەتایبەتی لە ناوچە هەژار نشین و میللیەکاندا خانەی فەرهەنگی کردەتەوە. تیشکەکی زەر دەخرەتە سەر پێگەیاندنی تواناو بەهرەی منداڵان.
دەوڵەت بودجەیەکی باشی تەرخان کردووە بۆگۆشە پێدانی توانا کانی منداڵان. لەهەموو گەڕەکاکاندا بەهەزکردنی خولی زمانی فەرەنسی، گرووپی شانەیی، سەما، موسیک و گەرانی هەیە، کە لەلایەن دەوەتەوە کەمەکی دارای دەکرێن و بەردەوامیش چالاکیان هەیە.
ئەو هەفتەیەی کە من لەوێ بووم لە پایتەختەکەی کە نزیکەی ملیۆنێک و دوسەد هەزار دانیشتوانەکەیەتی، نزیکەی بیست نمایشی شانەی هەبوو، بە دەیان کەنسەرتی موسیک و گەرانی پێشکەش دەکران، سەرەرای ئەوەی کە لە هەموو کوچەو کۆڵانەکانیش نمایشی شانەی پێشکەش دەکران ، گرووپی سەما و مۆسیک چالاکیان دەنواند.

لە یەکێک لە فەرهەنگ خانەکانی گەڕەکی هەژار نشینی حلق الوادي شانەکار سەمیرە بوعمود بانگەشتی فەرهەنگخانەیەکی کردم، وتی بابڕۆین بۆ فەرهەنگی خانەی حلق الوادي بۆ ئەوەی موحازەرەیەک لەسەر رووناکی شانەیی بۆ منداڵان بڵێمەوە، کاتێک گەیشتینە ئەوێ کاتژمێر دەی شەو بوو، تەنها گەنجێکی لەبوو هاوکاری سەمیرە بوو شارەزایەکەی زەر لە نەخشەو رووناکیدا هەبوو. پاشان وردە وردە خەڵکەکە هاتنە ژوورەوە، بە ماوەی کاتژمێرێک و نیو باسی چۆنێتی رووناکی کرا، پەیوەندی رووناکای بە دیکەر و جۆری ئەو ئامێرو گەڵپانەی کە بەکار دەهێنرێن لەسەر شانە.

موحازەرەکە بەشێوەیەکی تەفاعولی بوو زیاتر منداڵان وتوو وەڵیان دەکرد، پرسیاریان دەکرد. منداڵان وەڵامی پرسیاری گەورەکانیان دەدایەوە، تەرامانیان هەبوو. نایشارمەوە، ئەوەی لەو شەوەدا لەو منداڵانەو لەو مامۆستایە و لەوگەنجە لەسەر رووناکی چۆنێتی بەکارهێنانی ئامێرەکان و تەوزیفکردنی ڕەنگ جیاوازیەکانی ڤەدیل و شانەی سەبەرو کلاسیک فێربووم، لە ماوەی پێنج ساڵی خوێندنی پەیمانگام لە کوردستان ئەوەندە فێر نەبووم.

آنس العبيدي چالکوانێک و هونەرمەندێکی دیاری بواری شانۆ و سینەمایە لە یەکیك لە گەرە هەژار نشینەکان لەگەڵ هونەرمەندێکی تری بواری موسیک و شانۆ، صالح حمودة دوکانێکی لاکێشانیان کردووە بە شانۆ، تەواو هەموو کەل و پەلو پەویستیەکانی شانۆی تیا هەیە، گروپێکی هونەری شانۆ و موسیک و سەمایان دامەزراندووە بە ناوی المسرح المسار. ئەو گەرەکە میللیان ناوناوە (حومتنا فنانە) بە واتای گەرەکەکەمان هونەرمەندە.
ئەوەی جێی بایەخی من بوو، بە منداڵ، گەنج و لاو پیر، دایک و باوکان هەموو بەخەزانی بەشداری چالاکیەکان دەبوون، ڕێیان دەبینین. موسیکیان پێکەوە دەژەنی. هەموو گەرەک بەشداربوون. هەندێک لاویان هەبوو لە گەرەکەدا کە لەسەر خراپەکاری لە خانەی چاکسازی حکوم درابوون. ئەم گروپە داوایان لە دەوڵەت کردبوو کە هەرزەکارانی ئەو گەرەکە کە بە هەر هەکارێکەوە بێت سجن کراوە و کە لە خوار تەمەنی هەژدا ساڵیەوەیە و لە خانەی چاکسازی حکومداراوە، ئەم گروپە هاوکاریان بکەن و بیانگرنە خۆیان. لای ئەوان فێری هونەری نواندن، فێری ژێنینی ئامێرەکان، گەرانی و سەما ببن، فیری هاوکاری و یارمەتی دانای خەڵکانی تر بکەن. ئەم هەرزەکارانە لای گروپی (المسار) هەموو جۆرە هونەرێکیان بە تیەری و پراکتیکی دەخوێندن و پاشان نمایشیان دەکرد. هەر ئەوان دەشبوون بە پاسەوانی چالاکیەکانی تر. بە واتایەکی تر بەهەی چالاکای هونەریەوە جارێکی تر سیقەیان بە دەگاریەوە دەهاتنەوە ناو کەمڵ، کاتێکیش بەرهەمێکی جوانیان پێشکەش دەکرد، لای خەڵک و دانیشتوانی گەرەک خۆشویستر دەبوون.

ئەو جۆری کارکردنەش تەواو گونجابوو لەگەڵ ئامانجی ئەو میتۆدی کە من زۆرجار بەکاری دەهێنم بەناوی شانۆی سەکۆ بەڕام چۆنێتی کارکردنمان جیاواز بوو. ئامانج ئەوەیە مرۆڤ زیاتر مرۆڤ دەستانێربێت. ئازادتربێت. خوشویستی زیاتربێت.
ئەو شەوەی کە گەیشتمە تونس کچە هونەرمەندی شانۆ سەمیرە بوعمود

وهاوکارەکانی بە ئوتەمبیل کاتژمەر دوو نیوی شەو لە فرەکخانەی قەرتاج چاوەڕیان دەکردم. سەمیرە دەرچووی زانکەیە بەشی شانە، وەک دەرهەنەرو ئەکتەر کار دەکات دەزگایەکی هونەری تایبەت بەخەی هەیە. بە رەژی دوای یەکەک لە ئەکتەرە کەمیدیەکانی سینەماو شانە بەناوی توفیق بەحری هات بە لام، پاشان ووتو وەژەکی هونەری بەناو بازاردا بە ئەتەمبیل گەشتەکمان کرد، لە قاوەخانەیەک لاماندا و قاوەمان خواردەوە ووتووەژەکی زەرمان لەسەر هونەورو ژیانی سیاسی وەاتانی عەرەبی و کوردستان و شەرشی فەرەنسی ئەوەی بهاتایە بە بەخەیاماندا قسەمان لەسەر دەکرد هتد. پاشان ووتی پەم خەش ئەم شەو داوەتی نمایشەکتان بکەم کە خەی دەوری پاەوانی دەبینی لە نمایشەکەدا، کە ڤەدڤیلەک بوو بە ناوی (لمدک) واتە گەمژە.

لەکاتی چوونەدەرەوەدا مەسافەیەکی زەرمان بری، بینیم لەدواوە کەسەک کە دیار بوو رایبکردووە بە شوەنماندا کەشای بە سەر شانمدا بە فەرەنسی ووتی (بەرەز تە ئەم جانتایەت لەبیر کردبوو) ئەو کات بیرم کەوتەوە کە جانتاکەم بیر چووبوو لە قاوەخانەکە. هەرچەندە من حاەی نەبووم لە پەشدا، پاشان سەمیرە پەی وت کە ئەم میوانەمان زمانی فەرەنسی نازانەت، ئەوجا کورە گەنجەکە بە زمانی عەرەبی دواو وتی تە لەگەە ئەو هونەرمەندانەیت دەبەت رەزت بگرین. بەراستی لە شوەنی خەم واقم وورما بە تاکە جارەکە لە وەاتەکی عەرەبیدا خەەک بە ئەتەکەتەوە هەەس و کەوت بکات، دەستپاک بەت وهونەرمەندەکانی خەیانیان خەش بووەت.

تەفیق بەحری کاتژمەر نەی شەو بە ئەتەمبیل هاتەوە شوەمناندا من و سەمیرە چوین بە نمایشەکەی، بەهای چونە ژورەوە بە بینینی نامیشەکە بە بیستو پەنچ دیناری تونسی بوو کە یەکسانە بە دە دەلاری ئەمەریکی. کاتژمەری یانزەی شەو نمایش دەستی پەکرد، بینەر زەر بە جەش و خرەشە تامەزرەی دەرکەوتنی ئەکتەر تەفیق بەحری بوون، ئەوکاتە زیاتر بەم دەرکەوت کە ئەو کەسە ئەکتەرەکی دیارە ، لەراستیدا، توانایەکی نواندنی کەمیدی بەئەندازەی هەبوو.
یەکیکی تر لەو خاەانەی کە بە من جەی سەرنج بوو کە دەتوانرەت سیاسەتی کلتوروفەرهەنگی لە کوردستان کەەکی لەبینەت، چەنەتی هاوکاری و کەمەکردنی گرووپە شانەی و نمایشە شانەیەکانە. چەنەتی هاوکاری کردن دەوەت دوو شەویە یەکەکیان پەیدەوترا دەوەتی، ئەویتر یان زاتی. لە پاە ئەمانشدا چەندها شەریکە هەبوو کە هاوکاری مادی دەزگا و گروپەهونەریەکانیان دەکرد.
هاوکاری دەوەتی: ئەویە کە راستەوخە دەوەت کەمەکی زەری ئەو

بەرهەمە شانۆیانە دەکات کە بە تایبەتی نووسەرو دەرهێنەرەکەی تونسی بن. ئەوش بە بەرەوپێش بردنی کاری نوسینی تەکستی شانۆی تونسیە، پاڵیشیدا بە ئەوەی زۆرترین ڕۆژەی دەرهێنەر لەو وڵاتەدا زۆر بن و پشت بە دەرهێنەری فەرەنسی یان وڵاتانی تر نەبەستن.

هاوکاری زاتی: ئەوەیە کە ئەو گروپە زۆربەیان تونسی بن گرنگ نیە نووسەرەکە تونسی بێت یان دەرهێنەرەکە. ئەوش لەڕێگای فەرهەنگخانەکانەوە هاوکاری دەکرێت. یان سەرەکی ئەو گروپەداوای هاوکاری لە هەندێک شەریکەی هونەری دەکات. مەرجی هاوکاری حوکمەت لەڕەی فەرهەنگ خانەکانەوە ئەوەیە کە ڕێنگە لە ساڵێکدا 20 نمایش بکات، دووڕێت شوێنی نمایش و پێشکەشکردنی بە دیاری دەکات بەڵام لەیەک شوێن نا، بەڵکە دەبێت هەر جارەی یان هەرهەفتەی لە گەڕەکێک کە فەرهەنگ خانەی تێدایە نمایش بکەن وە بە تایبەتی لە گەڕەکە هەژار نشینەکان. واتە نمایش تەنها لە هەڵێکدا و بە چەند ڕۆژێک نمایشکردن قەتیس ناکرێت، بەردەوام لە جووڵەدان، وە هەر فەرهنگی خانەیەک لە هەفتەیەکدا چەند نمایشێکی جیاواز بخەیەوە دەبینێت، هار جارەی گروپێک نمایش دەکات. خاڵێکە بەردەوام نمایش دەبینێت جەری سێیەم: شەریکەی هونەری هەیە کە هەم کاری ریکلام و بەاوکردنەوش دەکات هەم فیلم و زنجیرەی تەلەفیزیونی بەرهەم دەهێنێت هەم شانۆش نمایش دەکەن. ئەم شەریکانە، خەیان دەستنیشانی ئەکتەر، دەرهێنەرو نوسەر دەکەن. بەشداران کرێی خەیان مانگانەی خەیان وەردەگرن و دەزگا هونەریەکە ڕۆژی نمایش و شوێنی نمایش چەند ڕۆژ بەردەوام بێت دەستنیشان دەکات. وە هەر هەفتەی لە شوێنکیش نامیش دەکەن، بەتایبەتی گەڕەکە دوورەمەندەکان.

لەهەمووی گرنگتر ئەوەیە هەر بابەتێک، نمایشێک بەرهەمەکەی ئاراستەی پێگەیاندنی منداڵان بێت، مەلەفی ئەو گروپو نمایشە دەتە سەرەو بە وەرگرتنی کەمەکەی دارایی
لەم گێشتەشمدا هەندێک هاورێ و تازەو ئەکتەرو دەرهێنەری تازەم ناسی لە پێش هەمویانەوە سەمیرە بوعمود، کەسێکی میهرەبان و ئەکتەرێکی وریاو دەرهێنەرێکی جدی بوو، توفیق بەحری ئەکتەرێکی تا بڕی وریاو زیرەک. گەرانی بۆژ و مامۆستای ئەدەبی فەرنسی سامیە بوقرة و بیلالی هاوسەری و شانۆکار انس العبيدي.